

Keskustelua vertaisarvioinnin avoimuudesta

Näkökulmat Julkaistu 08.05.2015 klo 10:37 Kirjoittaja Jessica Parland-von Essen

Huhtikuun lopulla sosiaalisessa mediassa heräsi vilkas keskustelu PLOS ONE -lehdelle tehdyn vertaisarvioijan lausunnon ympärillä, jossa naistutkijoita kehoitettiin hankkimaan miespuolinen kirjoittaja "vahvistamaan" tutkimustaan. Lehdessä harkitaan nyt mahdollisuuksi avata vertaisarvioinnin prosessia siten, että myös arvioijan henkilöllisyys olisi arvioitavan tiedossa. Uudet avoimen tieteen käytännöt ovat tuoneet myös referee-käytännön prosessin tarkastelun kohteeksi.

Vertaisarviointia pidetään keskeisenä tieteellisen julkaisemisen piirteenä. Usein arvioijat ja arvoitavat ovat toiselleen nimettöinä. Tämän on katsottu mahdollistavan objektiivisemmän arvioinnin toteuttamisen ja vähentävän niin sanottua Mattheus-vaikututusta, jossa edut kasaantuvat helposti niille, joilla niitä ennestään jo on.

Tutkimusaineistojen ja analyysimenetelmien monimutkaistuessa tutkimuksen läpinäkyvyys ja toistettavuus on kohdannut paitsi uudenlaisia haasteita, myös uusia mahdollisuuksia digitaalisen median ja julkaisuteknologioitten kehityksen myötä. Anonymiteettiä ei aina voida eikä haluta ylläpitää, sillä se myös saattaa estää meritoitumista tai mahdollistaa anonyymien asiattoman vallankäytön, kuten PLOS ONE -tapaus osoitti.

"Tutkimuksen avoimuuden varmistaminen on koko tiedeyhteisön tehtävä. Vertaisarviointi tarjoaa tähän yhden luontevan välineen. Ilman selkeitä suuntaviivoja on kuitenkin riskinä, ettei avoimuuden käsitettä tulkita riittävän yhtenäisesti ja kattavasti, ja avoimuuden toteutuminen voi kärsiä", sanoo Suomen Akatemian tutkijatohtori Leo Lahti Helsingin yliopistosta, joka on ollut mukana kirjoittamassa [The Open Science Peer Review Oath](#) -tekstiä, jonka avulla tutkija voi sitoutua hyvään ja avoimeen käytäntöön vertaisarvioijana. "Toivomme, että laatimamme tiivis yhteenveto parantaa tilannetta tarjoamalla selkeän ja kattavan listauksen vertaisarvioinnin kannalta keskeisimmistä avoimuuden kriteereistä perusteluineen. Samalla toivomme, että lista auttaa koko tiedeyhteisöä kiinnittämään entistä parempaa huomiota tutkimuksen avoimuuteen osana tutkimuksen laadunvarmistusprosessia."

Kyseisessä avoimen tieteen manifestissa tutkija lupautuu tarkastajana mm. allekirjoittamaan lausuntonsa omalla nimellään, olemaan kritiikissään rakentava ja kannustamaan keskusteluun. Lisäksi manifestissa sitoudutaan tarkistamaan riittävä tiedonhallinta (data, tunnisteet, versionhallinta, koodi, jne.) sekä kannustamaan avoimuuteen.

Avoimempia käytäntöjä sovelletaan jo esimerkiksi EMBO-journalsissa ja F1000-julkaisussa, mutta kaikki julkaisujärjestelmät eivät vielä taivu täysin avoimeen prosessiin. Toinen edelläkävijä PeerJ-lehti tarjoaa arvioijalle mahdollisuuden toimia nimettömänä. Voisi kuitenkin pohtia millaisille käytännöille on tarvetta eri aloilla ja eri julkaisuissa: Ovatko avoimen prosessin mahdolliset hyödyt, kuten läpinäkyvämmät sidokset ja intressit tai laadukkaampi kommunikaatio, arvokkaampia kuin Mattheus-vaikutuksen torjuminen tai nuoren tutkijan uran suojeleminen? Missä määrin anonymiteetti käytännössä toteutuu on myös riippuvaista esimerkiksi tutkimusalan suuruudesta. Avoin vertaisarviointi saattaa vähentää halukkuutta suostua arvioijaksi, mutta toisaalta arvioiden on todettu olleen paremmin tehtyjä. Nykyinen järjestelmä rakentuu pitkälti vapaaehtoiseen työhön, josta meritoituminen on epämääräistä. Joka tapauksessa myös tieteellinen julkaiseminen on murroksessa.

- F1000 Research: [The Open Science Peer Review Oath](#)
- [EMBO journals](#)
- [PeerJ](#)
- Bernstein R, [PLOS ONE ousts reviewer, editor after sexist peer-review storm 2015](#). Science Insider,
- Hames I, [The changing face of peer review](#). Science Editing 2014.
- van Rooyen S, Godlee F, Evans S, Black N, Smith R, [Effect of open peer review on quality of reviews and on reviewers' recommendations: a randomised trial](#). BMJ 1999.
- Staff P: [Who's afraid of open peer review?](#) PeerJblog 2014.
- Walsh, E, Rooney M, Appleby L, Wilkinson G: [Open peer review: a randomised controlled trial](#). British Journal of Psychiatry 2000.